

УДК 314.145:332.143 (477)

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОГО ВІДТОРГНЕННЯ В УКРАЇНІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Марценюк О.В., ст. викладач кафедри управління персоналом та економіки праці Донецького національного Університету (Україна)
Луценко Я. В., економіст ДМГО ЦЕОК «Персонал»

Марценюк О.В., Луценко Я.В. Вирішення проблем соціального відторгнення в Україні на регіональному рівні

В статті досліджено питання соціального забезпечення та захисту населення в контексті концепцій «соціального залучення» та «соціального відторгнення». Згруповано фактори та показники впливу на рівень соціального відторгнення. Проаналізована соціальна сфера українського суспільства та визначені основні тенденції. Проведена комплексна оцінка рівня відторгнення, яка дала змогу поділити регіони України на чотири групи залежно від рівня інтенсивності відторгнення. Обґрунтовано, що державна політика має містити заходи залежно від рівня соціального відторгнення: в регіонах з низьким рівнем необхідно проваджувати загальні заходи зі стабілізації та утримання соціально-економічної ситуації, в регіонах з середнім та нижчим за середній рівень необхідно виявлення «вразливих» сторін життя суспільства та впровадження заходів з впливу на них, а в регіонах з високим рівнем відторгнення необхідна зважена політика з виявлення та усунення чинників-дестимуляторів соціального розвитку. Розроблено комплекс державних заходів зі зниження негативних тенденцій за сферами виникнення та впливу факторів відторгнення.

Ключові слова: соціальне залучення, соціальне відторгнення, інтегральна оцінка, регіональний рівень, комплексна державна політика, вразливі верстви населення.

Марценюк О.В., Луценко Я.В. Решение проблем социального отторжения в Украине на региональном уровне

В статье исследованы вопросы социального обеспечения и защиты населения в контексте концепций «социальной вовлеченности» и «социального отторжения». Сгруппированы факторы и показатели влияния на уровень социального отторжения. Проанализирована социальная сфера украинского общества и определены основные тенденции. Проведена комплексная оценка уровня отторжения, которая позволила разделить регионы Украины на группы в зависимости от уровня интенсивности отторжения. Обосновано, что государственная политика должна содержать меры в зависимости от уровня социального отторжения: в регионах с низким уровнем необходимо проводить общие мероприятия по стабилизации и сдерживанию социально-экономической ситуации, в регионах со средним и ниже среднего уровня необходимо выявлять «уязвимые» стороны жизни общества и внедрять мероприятия по воздействию на них, а в регионах с высоким уровнем отторжения взвешенная политика по выявлению и устранению факторов-дестимуляторов социального развития. Разработан комплекс государственных мер по снижению негативных тенденций по сферам возникновения и влияния факторов отторжения.

Ключевые слова: социальное привлечение, социальное отторжение, интегральная оценка, региональный уровень, комплексная государственная политика, уязвимые слои населения.

Martsenyuk O., Lutsenko Y. Solution social exclusion in Ukraine for regional level

The article is devoted to the issues of social security and protection in the context of the concepts of the social inclusion and social exclusion. It was grouped factors and impact indicators of the level social exclusion. Analyzed the social sphere of Ukrainian society and identifies the basic trends. A comprehensive assessment of the exclusion allowed regions of Ukraine divided into four groups depending on the intensity of rejection. Proved that government policy should include measures depending on the level of social exclusion: in regions with low levels lead to general measures to stabilize and maintain the socio-economic situation in the regions with average and below average must identify "sensitive" aspects of society and introduction of measures to influence them, and in regions with a high level of rejection requires a balanced policy on identifying and eliminating factors-disincentives social development. Proposed a set government measures to reduce the negative trends in the areas of occurrence and impact factors of rejection.

Key words: social inclusion, social exclusion, integrated assessment, regional level, complex public policy, needy.

Постановка проблеми. Соціальний розвиток має передбачати створення суспільного середовища, у якому кожна людина буде мати змогу розкрити та реалізувати людський потенціал, використовуючи свій хист згідно до своїх інтересів.

В умовах реалізації концепції сталого розвитку вагомій ролі набуває поняття «соціальне відторгнення», що є відносно новим поняттям та має правове трактування в законодавстві Європейського Союзу (ЄС). За визначенням ЄС *соціальне відторгнення* – це процес, за якого окремі групи населення або окремі люди не мають можливості повною мірою брати участь у суспільному житті внаслідок своєї бідності, відсутності базових знань і можливостей, або в результаті дискримінації [1, с. 28]. Наявність соціального відторгнення в суспільстві обумовлює необхідність створення умов для подолання бар'єрів реалізації людського потенціалу забезпечення гідних умов життя, усунення перешкод участі в суспільному житті. В рамках цієї потреби суміжним соціальному відторгненню є поняття *соціального залучення*, що за визначенням ЄС позначає процес, що забезпечує для тих, хто має ризик бідності та соціального відторгнення, можливості та ресурси, необхідні для того, щоб повною мірою брати участь в економічному, соціальному та культурному житті, досягти рівня життя та добробуту, що відповідають нормальним стандартам у суспільстві [1, с. 29].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одними з перших, хто почав займатися питаннями соціального залучення та відторгнення, були: Б. Хорват, С. Мілчер, М. Пілях, Я. Клінг. Проблема соціального відторгнення в Україні поки не має законодавчого підґрунтя, проте з 1995 р. Україна була першою з пострадянських країн, яка почала публікувати Національні Доповіді про людський розвиток, де вперше (в 2011 р.) була висвітлена проблема соціального відторгнення та стверджувалася необхідність державної політики соціального залучення. Вітчизняними вченими, які визначили концепцію та методологію з означеної проблеми в Доповідях були: Є. Лібанова, О. Макарова, Ю. Левенець, В. Котигоренко, Л. Черненко, О. Хмелевська, Л. Ткаченко, О. Балакірєва.

Виділення невирішеної проблеми В українській практиці соціальне відторгнення та соціальне залучення поки що не закріплені законодавчо, тому діяльність держави в сфері подолання тенденцій соціального відторгнення носить стихійний та не системний характер. З одного боку дії держави, в сфері підтримки вразливих верств населення (дітей-сиріт, пенсіонерів, бездомних) мають позитивний характер, але держава майже не приділяє увагу подоланню негативних тенденцій соціального відторгнення в сфері праці, економічного життя та соціальної сфери. Загострює ситуацію в сфері соціальної та економічної нерівності політична та економічна нестабільність, що спостерігається останнім часом в країні. Таким чином дослідження соціального відторгнення стає досить важливим ракурсом дослідження в рамках реалізації концепції сталого розвитку.

Мета дослідження полягає в дослідженні питань соціального забезпечення та захисту населення в контексті концепцій «соціального залучення» та «соціального відторгнення», проведенні комплексної регіональної оцінки рівня відторгнення та розробці комплексу державних заходів зі зниження негативних тенденцій за сферами виникнення та впливу факторів відторгнення.

Результати дослідження. Соціальне відторгнення є результатом дії багатьох факторів, які позбавляють населення можливості участі у суспільному житті, воно сприяє погіршенню умов життя, підвищенню рівня бідності, обмеженню доступу до охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення та ін. Однак є фактори, що сприяють зниженню рівня соціального відторгнення, які підтримують соціальний розвиток.

В комплексі значення цих факторів являє собою рівень розвитку соціальної сфери, про що свідчить рівень соціального відторгнення

в конкретних умовах. Усі фактори впливу на життя населення можна умовно поділити за певними сферами суспільного життя (рис. 1).

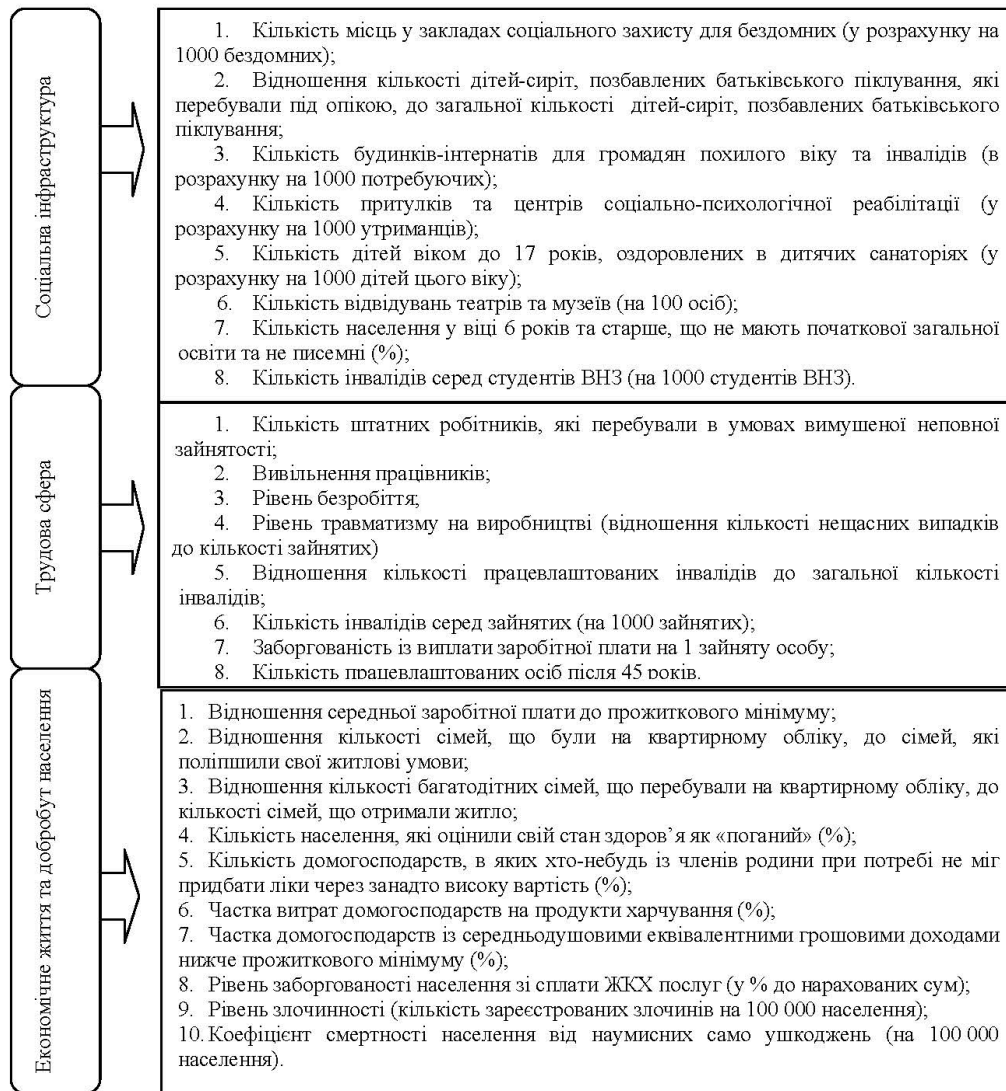

Рис. 1. Групи факторів та показники впливу на рівень соціального відторгнення

Одним з найбільш ефективних методів порівняльної оцінки рівня регіонального розвитку окремих соціальних та економічних систем є їх інтегральна оцінка за групами факторів впливу на основі методики нормованої багатомірної середньозваженої. У відповідності до цієї методики всі показники, що впливають на результуючу ознаку, в даному випадку на рівень соціального відторгнення, поділяються на стимулятори, зростання яких сприяє підвищенню соціального відторгнення, та дестимулятори, чий позитивний приріст викликає зниження рівня відторгнення.

Для розрахунку значення інтегрального показника факторів-стимуляторів використовувалась формула (1):

$$L_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{imax}} \tag{1} \quad [2, \text{с. 228}]$$

де x_{ij} - значення і-го показника в j-му регіоні, x_{imax} - максимальне значення і-го індикатора в сукупності, яка аналізується.

Для факторів-дестимуляторів (2):

$$L_{ij} = \frac{x_{imin}}{x_{ij}} \tag{2} \quad [2, \text{с. 228}]$$

де x_{imin} - мінімальне значення і-го індикатора в сукупності, яка аналізується.

Фактори першої сфери впливу – фактори економічного життя та добробуту – відображають відторгнення, що пов'язані з диференціацією доходів населення, зайнятністю, фінансовими послугами та можливостями, житловими умовами, станом здоров'я та рівнем особистої безпеки, неможливістю сплачувати комунальні послуги.

Друга галузь – фактори соціальної інфраструктури – показують відторгнення вразливих верств населення через недостатню державну допомогу та забезпечення, а також відторгнення від культурного життя.

Третя галузь – трудові фактори – відображають неможливість участі населення в трудовому житті, недостатню конкурентоспроможність на ринку праці, в тому числі через інвалідність, травми, пов'язані з виробництвом, та вік працівників.

Розрахунок інтегрального показника згідно до визначеної методики дав змогу провести групування отриманих значень у регіонах залежно від їх рівня соціального відторгнення. За допомогою групування з рівними інтервалами сформовано чотири групи з областей та міст державного значення України (м. Київ, м. Севастополь): група с високим рівнем соціального відторгнення, з середнім, нижчим за середній та низьким рівнем.

Інтегральна оцінка рівня соціального відторгнення дала змогу поділити регіони України на чотири групи залежно від рівня інтенсивності відторгнення (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень показника	Регіон	Кількість регіонів	
		усього	питома вага, %
Високий (0,7895-0,903)	Чернігівська	1	3,7
Середній (0,676-0,7895)	Сумська, Житомирська, Херсонська, Хмельницька, АР Крим, Волинська, Вінницька, Тернопільська, Запорізька	9	33,3
Нижче за середній (0,5625-0,676)	Черкаська, Миколаївська, Львівська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Закарпатська, Одеська, Київська, Луганська, Донецька, Івано-Франківська, рівненська, Харківська, Чернівецька, Полтавська	15	55,6
Низький (0,44-0,5625)	м. Київ, м. Севастополь	2	7,4
Усього		27	100

Аналізуючи соціальну сферу українського суспільства можна визначити певні тенденції:

- достатньо низький рівень доходів домогосподарств та недостатність грошових коштів для простого відтворення населення. Так, витрати майже третини українців є меншими за прожитковий мінімум;
- високий рівень заборгованості населення зі сплати ЖКХ послуг, найбільшими є борги населення за надання послуг централізованого опалення та гарячого водопостачання (29,1%). [3, с.160], [7, с.98];
- відторгнення серед дітей дошкільного та шкільного віку через різницю у місці проживання (сільська місцевість більш вразлива) та через диференціацію доходів родин, тому що не всі батьки можуть однаково дозволити приватні дитячі садки та школи, де більша площа класів, гідне харчування та належна увага з боку вчителів;
- за даними соціологічного моніторингу «Українське суспільство» 50,1% населення визначають наявність в них поганого здоров'я; через нестачу бюджетних коштів на громадську охорону здоров'я виникає проблема вирівнювання якості медичних послуг, їх доступність та ефективність [15, с. 584];
- високе навантаження людей пенсійного віку на працездатне населення, що становить 217 осіб на 1000 населення, та відсутність стійкої системи пенсійного забезпечення [13, с. 315];
- відсутність програм роботи з дітьми-сиротами, безпритульними, дітьми в зоні ризику, дітьми з обмеженими можливостями та з тими, що мають проблеми з законом; обмеженість кількості місць у притулках та центрах соціально-психологічної реабілітації (на 1 місце припадає 3,5 потребуючих), кількості місць у закладах соціального захисту для бездомних (165 в розрахунку на 1000 населення), а в десяти областях України таких центрів немає взагалі [4, с.106, 337];
- зношеність житлового фонду та обмежений доступ до комунальних послуг (особливо у сільській місцевості);
- невідповідність потреб ринку праці кадрам економіки та молодіжне безробіття;
- процвітання корупції, через що зростає рівень недовіри населення державним органам, структурам, суспільним інститутам, фінансовим установам та ін.

Зробимо більш детальний аналіз регіонів. Найбільше соціальне відторгнення в сфері економічного життя та добробуту населення характерно для Чернігівської області, про це свідчать мінімальні показники співвідношення середньої заробітної плати до прожиткового мінімуму, найменша кількість багатодітних сімей, які отримали житло, найбільша частка населення серед областей, що оцінили свій стан здоров'я як «поганий» (19,3%) та найбільший коефіцієнт смертності через наумисні самоушкодження (33 випадки на 100 000 населення порівняно з м. Києвом – 3,5 випадків) [8, с. 46], [3, с. 182].

Найбільше відторгнення в сфері соціальної інфраструктури спостерігається в Луганській, Чернівецькій та Миколаївській областях. Для Луганської області характерен порівняно високий рівень заборгованості зі сплати ЖКХ послуг (4,7%, в Івано-Франківській – 0,1%), в Миколаївській та Чернівецькій областях найбільша кількість населення у віці від 6 років, що не мають початкової освіти чи взагалі не писемні (9,2% та 9,5% відповідно). Також для цих регіонів характерна найменша кількість дітей, що були оздоровлені в дитячих санаторіях, а в Чернівецькій області найбільш критична кількість місць в будинках-інтернатах для людей похилого віку та інвалідів (14,3 місць на 1000 потребуючих, в Запорізькій – 90,7) [6, 289], [4, с. 86].

Лідерами в розвитку соціальної інфраструктури є західні та центральні регіони країни та міста державного значення. Населення цих регіонів почуває себе найбільш соціально захищеним, для них характерна найбільша кількість дітей-сиріт, яким було призначено опікунів, найбільша кількість дітей, що були оздоровлені в дитячих санаторіях (особливо у Львівській, Київській та Черкаській областях – 24,6%, 3,4%, 3% відповідно), найбільша кількість відвідувань музеїв та театрів (особливо у м. Севастополі, м. Києві, Чернігівській, Львівській та Черкаській областях (298,5 в розрахунку на 100 осіб; 212,4; 99,6; 84; 75,3 відповідно) [6, 289], [11, с. 54, 66].

Що стосується трудової сфери факторів соціального відторгнення, то тут найбільш незахищеними та підверженими негативним тенденціям ринку праці є східні регіони (Донецька, Луганська, Запорізька області) та м. Київ. Незважаючи на привабливість ринку праці, у м. Києві переважають такі проблеми в цій сфері, як: низький коефіцієнт працевлаштування інвалідів (0,11% в загальній кількості зайнятих), низький рівень працевлаштування спеціалістів перед пенсійного віку (11% від загальної кількості працівників в цьому віці) та достатньо великий рівень заборгованості з виплати заробітної плати, що складає 81,7 грн. (мінімальне значення в Чернівецькій області – 8 грн.) [3, с. 159]. В Запорізькій та Луганській областях велика кількість працівників, які перебували в умовах вимушеної неповної зайнятості (18,4% та 9,4% відповідно від загальної кількості зайнятих), в цих областях високий коефіцієнт вивільнення працівників, в Луганській і Донецькій областях найвищий рівень травматизму на виробництві та найвищі показники заборгованості з виплати заробітної плати (109,9 грн. та 117 грн. на 1 особу) [3, с. 159, 175, 188].

Загалом зведена оцінка стану соціального відторгнення регіонів України дала змогу зробити такі висновки:

- майже для половини регіонів є характерним високий рівень соціального відторгнення, особливо для Чернігівської, Сумської, Житомирської та Херсонської областей;
- найбільш сприятливий стан соціальної сфери у м. Києві та м. Севастополі;
- показники відторгнення в сфері економічного життя є найбільш критичними;
- динаміка більшості показників є негативною;
- високий рівень диференціації розвитку регіонів України, що не дає змогу розробити комплексний державний механізм управління соціальним відторгненням.

Багатомірна оцінка соціального відторгнення надає можливість виявити найбільш вразливі верстви населення, які не можуть брати участь у всіх сферах суспільного життя, тому потребують допомоги держави. До таких верств відносяться: населення за межею

бідності; населення, що має «поганий» стан здоров'я; громадяни з судимістю; бездомні; діти-сироти та діти-інваліди; люди похилого віку; населення, що не має початкової освіти, чи не писемне; непрацевдатні; інваліди через травми або шкідливе виробництво; пенсіонери; вимушено звільнені працівники.

Фактори відторгнення взаємопов'язані: відторгнення в одній сфері викликає відторгнення в іншій, що робить населення ще більш вразливим та залежним від соціально-економічної політики держави, тому держава має провадити комплексну політику заходів для подолання та запобігання такому соціальному явищу для конкретних верств населення. Державна політика має містити заходи залежно від рівня соціального відторгнення: в регіонах з низьким рівнем необхідно провадити загальні заходи зі стабілізації та утримання соціально-економічної ситуації, в регіонах з середнім та нижчим за середній рівень необхідно виявлення «вразливих» сторін життя суспільства та впровадження заходів з впливу на них, а в регіонах з високим рівнем відторгнення необхідна зважена політика з виявлення та усунення чинників-дестимуляторів соціального розвитку. Комплексну державну політику, що має містити напрями для конкретних верств населення залежно від факторів, що викликають відторгнення (економічні, трудові, фактори соціальної інфраструктури), наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Комплекс заходів з подолання соціального відторгнення залежно до факторів виникнення

Група факторів		
Реформи в економічному житті	Реформи в сфері прикладання праці	Реформи соціальної інфраструктури
1. Забезпечення відповідності середньої заробітної плати прожитковому мінімуму. 2. Впровадження заходів стабілізації зростання ВРП. 3. Проведення політики зниження цін. 4. Зменшення рівня тінізації доходів населення. 5. Проведення політики боротьби із злочинністю у найбільш проблемних регіонах. 6. Впровадження програм забезпечення житлом населення, що його потребує, впровадження полегшеного доступу до кредитів та покращення житлової інфраструктури. 7. Збільшення розмірів субсидій, пенсій та соціальної допомоги до рівня прожиткового мінімуму для інвалідів, громадян, що втратили працевдатність. 8. Розподіл державних коштів на подолання бідності за принципом справедливості. 9. Створення підстав для функціонування ефективної системи надання допомоги малозабезпеченим чи неповним сім'ям. 10. Впровадження прогресивної шкали оподаткування задля ліквідації соціальної нерівності.	1. Забезпечення навчання працівників відповідно до потреб високотехнологічного та наукомісткого виробництва. 2. Створення системи забезпечення непрацевдатного та втратившого працевдатність населення субсидіями та іншими видами соціальної допомоги в розмірі прожиткового мінімуму. 3. Створення системи допомоги та реабілітації для працівників, що постраждали на виробництві, впровадження злагодженої системи компенсацій. 4. Впровадження системи стимулювання ефективної зайнятості. 5. Проведення регулярного моніторингу ринку праці.	1. <i>Реформи в галузі охорони здоров'я:</i> забезпечення рівномірності доступу медичних послуг для населення; оновлення матеріально-технічного фонду медичної інфраструктури та закладів; впровадження добровільного медичного страхування насамперед для більш забезпечених громадян, що давало б змогу вразливим категоріям населення користуватися безкоштовною медичною допомогою. 2. <i>Реформи в галузі освіти та культури:</i> оптимізація освітньої інфраструктури та підвищення рівня освіченості населення; впровадження системи управління якістю професійної освіти; забезпечення утворення нових загальноосвітніх закладів у низько розвинених регіонах (переважно у селах). 3. <i>Комплексна державна політика відносно дітей-сиріт та дітей-інвалідів:</i> створення можливостей здобути повноцінну освіту та первинні трудові навички; надання можливості знаходитися в середовищі та спілкуватися з іншими соціально невразливими категоріями населення; усунення будь-яких соціальних дискримінацій; наближення до «сімейного» способу життя; виховання навичок соціальної мобільності, міжособистого та колективного спілкування; формування розуміння здорового способу життя; забезпечення житлом після перебування в закладах інтернатного типу та забезпечення підстав для оволодіння та здобуття роботи; створення ефективної системи забезпечення засобами пересування для інвалідів, іншим необхідним приладдям та засобами комунікації; забезпечення доступних робочих місць та створення системи працевлаштування. 4. <i>Політика соціального залучення бездомних:</i> створення ефективно функціонуючої мережі послуг для бездомних; забезпечення усунення соціальної дискримінації; проведення відповідними службами регулярного моніторингу та профілактики бездомних.

Висновки та пропозиції. Багатомірна оцінка соціального відторгнення дає змогу визначити найбільш вразливі категорії населення, які не можуть самостійно долучитися до суспільного життя та потребують допомоги від державних та місцевих структур. Соціальне відторгнення не є статичним явищем, воно може торкнутися кожного члена суспільства, бо для кожної людини є ризик опинитися поза її межею.

Досягнення високого рівня людського розвитку є неможливим за наявності значних груп населення чи осіб, які є соціально відторгненими, які стикаються з перешкодами щодо участі в економічному, трудовому, соціальному та іншому житті. Створення умов для людського розвитку означає подолання бар'єрів та прискорення процесів залучення громадян, таким чином соціальне залучення є основою забезпечення людського розвитку.

Політика соціального залучення має розроблятися на підставі аналізу причин та наслідків критичного стану соціальної сфери. Пріоритетні напрями державної політики мають висуватися на основі ретельного аналізу, а конкретні заходи – на основі комплексної стратегії розвитку та державного фінансування.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Національна доповідь про людський розвиток 2011: Україна: на шляху до національного залучення: Регіональне бюро ПРООН по країнам Європи и СНГ. – 2011. – 124 с.
2. Управління людським та соціальний розвитком у регіонах України: моногр. / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, Л. В. Шаульська та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2010. – 488 с.
3. Соціальні індикатори рівня життя населення: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – 204 с.
4. Соціальний захист населення України: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – 119 с.
5. Регіональний людський розвиток: Стат. бюл. – К.: Держкомстат України, 2012. –
6. Діти, жінки та сім'я: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – 349 с.
7. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2011 році. Частина I: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – 368 с.
8. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2011 році: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – 142 с.
9. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – 79 с.

10. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/12 навчального року: Стат. бюл. – К.: Держкомстат України, 2012. – 219 с.
11. Заклади культури, мистецтва, фізкультури та спорту України у 2011 році: Стат. бюл. – К.: Держкомстат України, 2012. – 92 с.
12. Праця в Україні у 2011 році: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – 323 с.
13. Розподіл постійного населення України за статтю та віком: Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2012. – станом на 1 січня 2012 року. – 413 с.
14. Региональный доклад о человеческом развитии: От трансформации – к обществу для всех: Региональное бюро ПРООН по странам Европы и СНГ. – Братислава. – 2011. – 144 с.
15. Українське суспільство 1992-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – 660 с.

УДК 332.1:330.35

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Машенко Н.Є., к.е.н., старший викладач кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету

Машенко Н.Є. Особливості розвитку інформаційного потенціалу регіону

У статті досліджено інформаційний потенціал регіонального управління як пріоритетну складову інформаційного потенціалу суспільства, яка вимагає розширення інформації і посилення її ролі в соціально-економічному розвитку країни. Виокремлено складові інформаційного потенціалу регіону: людський капітал, інформаційно-методичну, матеріально-технічну складові, інформаційну культуру та інформаційне середовище; надано їх характеристику. Розглянуто в складі загального регіонального відтворювального процесу особливості накопичення і оновлення знань та інформації про регіон. Визначено види регіональної інформації в рамках інформаційного потенціалу. Обґрунтовано необхідність формування механізмів розвитку інформаційного потенціалу регіону, що, в свою чергу, потребує відтворення, насамперед, ринково-орієнтованої інформації. Надано аналіз міжрегіонального та внутрішньорегіонального інформаційного середовища, в рамках якого формується інформаційний потенціал регіону.

Ключові слова: трансформаційна економіка, інформаційний потенціал, регіональне управління, інформаційне середовище, інформація.

Машенко Н.Е. Особенности развития информационного потенциала региона

В статье исследован информационный потенциал регионального управления как приоритетная составляющая информационного потенциала общества, которая требует расширения информации и усиления ее роли в социально-экономическом развитии страны. Выделены составляющие информационного потенциала региона: человеческий капитал, информационно-методическую, материально-техническую составляющие, информационную культуру и информационную среду; представлена их характеристика. Рассмотрены в составе общего регионального воспроизводительного процесса особенности накопления и обновления знаний и информации о регионе. Определены виды региональной информации в рамках информационного потенциала. Обоснована необходимость формирования механизмов развития информационного потенциала региона, что, в свою очередь, требует воспроизводства, в первую очередь, рыночно-ориентированной информации. Проанализирована межрегиональная и внутререгиональная информационная среда, в рамках которой формируется информационный потенциал региона.

Ключевые слова: трансформационная экономика, информационный потенциал, региональное управление, информационная среда, информация.

Maschenko N.E. Features of development of informative potential of region

Informative potential of regional management as priority constituent of informative potential of society is investigational in the article, which requires expansion of information and strengthening of her role in socio-economic development of country. The constituents of informative potential of region are distinguished: human capital, informatively-methodical, material and technical constituents, informative culture and informative environment; their description is presented. Considered in composition the general regional reproductive process of feature of accumulation and updating of knowledge and information about a region. The types of regional information are certain within the framework of informative potential. The necessity of forming of mechanisms of development of informative potential of region is reasonable, that, in turn, requires reproduction, first of all, to the market-oriented information. The analysis of interregional and intraregional informative environment which informative potential of region is formed within the framework of is conducted.

Keywords: transformation economy, informative potential, regional management, informative environment, information.

Постановка проблеми. Розвиток процесів трансформаційної економіки викликав необхідність формування засад та механізмів розвитку інформаційного потенціалу регіону, що, у свою чергу, повинно зумовити розвиток регіональної економіки на новій методологічній основі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед учених, що займаються проблемою формування інформаційної економіки та інформаційного суспільства, можна виділити Дж. Гелбрейта [1], Д.Белла [2], М. Кастельса [3] та інш.

Різні аспекти формування ринкової трансформації на регіональному рівні досліджені у роботах В.Амітана [4], В. Дорофієнка [5], В.Дубішева [6], Б.Кліяненка [7], О. Фінагіної [8].

Проте проблеми та особливості інформаційного потенціалу регіонального управління майже не розглядаються, що викликає необхідність дослідження цього питання.

Виділення невирішеної проблеми. Концепція інформаційного потенціалу регіону у більшості вітчизняних робіт викладена з позицій загальних процесів інформатизації та її технічного забезпечення, чому присвячено численні публікації з інформатики та технічних наук. Концепція, яка пропонується в роботі, відноситься до області економічних регіональних досліджень, спирається на вивчення інтересів і потреб в знаннях і інформації різних суб'єктів хазяйнування в регіоні, можливостей і умов їх виробництва і продажу.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей розвитку інформаційного потенціалу регіону.

Результати дослідження. Підвищення рівня регіонального управління вимагає розширення інформації і посилення її ролі в соціально-економічному розвитку країни. Інформація, її створення, зберігання, передача нині перетворюються на важливу сферу життєдіяльності.

Тривалий час найбільш значущий вплив на економічний розвиток чинили основні чинники виробництва (земля, клімат, мінеральні ресурси, населення тощо). Із розвитком національної економіки, що базується на знаннях та інформації, тобто інформаційної економіки, основними конкурентними перевагами стають чинники, що пов'язані з використанням інформації в усіх сферах діяльності, накопичення інформаційного потенціалу регіонів, країни. Сьогодні особливу роль у забезпеченні суспільного прогресу відіграють такі чинники виробництва як капітал, наука, інформація, кваліфікована робоча сила. Основою прогресу, що формується, стають інформаційні ресурси, що формують інформаційний потенціал суспільства. Однією з складових інформаційного потенціалу суспільства є інформаційний